

Okruhy ke státní závěrečné zkoušce z pedagogiky a psychologie pro obor
Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

1.

- a) **Vysvětlete význam výchovy a vzdělávání pro vývoj jedince a společnosti** (pojmy pedagogika a výchova, vliv vnitřních a vnějších podmínek na vývoj jedince, různá sociokulturní prostředí a výchova, psychologické a biologické zvláštnosti dětí a jejich vliv na výchovu, vztah pedagogiky k psychologii, sociologii a dalším vědám o člověku...)
- b) **Charakterizujte dětství jako etapu života** (vymezení dětství a jeho zvláštností, dítě šesti až jedenáctileté a jeho vývojové zvláštnosti, výchovné vazby rodina - škola - obec...)

2.

- a) **Objasněte změny postavení žáka v inovativní škole** (respekt k potřebám dětí, jejich osobnosti a stylům učení, žák jako subjekt výuky, demokratický styl výchovy, význam kladení požadavků pro růst osobnosti...)
- b) **Porovnejte pojmy školní zralost a připravenost dítěte na školu a roli žáka** (objasnění různých hledisek, diagnostika, význam pro práci učitele, problematika odkladu povinné školní docházky, nadané dítě – výhody a rizika urychlení začátku školní docházky...)

3.

- a) **Objasněte pojetí kázně na 1. stupni ZŠ** (různá pojetí kázně, hlavní příčiny nekázně – sociální, pedagogické, biologické a fyzikální faktory, příčiny v rodinném systému, strategie k udržení kázně a prevenci nekázně – behaviorální a situační přístupy, ...)
- b) **Analyzujte příčiny nevhodného chování žáků na 1. stupni ZŠ a vysvětlete možnosti pedagogického působení** (lhaní, krádeže, záškoláctví, zneužívání drog, širší kulturní vlivy, které ohrožují vývoj dítěte, vliv médií na chování dětí, význam školy v prevenci poruch chování – vytváření preventivních programů...)

4.

- a) **Vysvětlete, jaké jsou možnosti hodnocení žáků 1. stupně ZŠ** (význam hodnocení a jeho didaktické funkce, druhy hodnocení, očekávané výstupy a kritéria hodnocení v ŠVP, hodnocení učení a chování, hodnocení žáků s SPU...)
- b) **Objasněte, jak hodnocení učitelem a jeho výchovný přístup přispívá k utváření jáství a sebepojetí žáků** (jáství, sebepojetí a jeho poruchy, obranné mechanismy Ega, způsoby, jak ve škole předcházet konfliktům, deprivaci, frustraci a stresu...)

5.

- a) **Objasněte problematiku humanizace školy v její současné diskusi i v historických souvislostech** (humanizační snahy v pedagogickém myšlení J. A. Komenského, humanistické tendence v pedagogických koncepcích 20. století, současné snahy o humanizaci školy a osobnostní pojetí žáka v koncepci prof. Heluse, výchova k demokracii, multikulturní výchova, výchova k evropanství...)

- b) **Objasněte, jak ovlivňuje vývoj dítěte rodina** (změny současné rodiny, funkce rodiny, emoční klima rodiny, senzitivní období vývoje dítěte, styly rodinné výchovy, psychická deprivace a subdeprivace, týrané a zneužívané dítě, učitelův pedagogický přístup k němu a povinnosti vyplývající ze zákona, spolupráce školy a rodiny, třídní schůzky...)

6.

- a) **Analýzujte současnou českou školskou soustavu** (významné mezníky v jejím historickém vývoji od uzákonění povinné školní docházky, současné členění školské soustavy, hodnocení pozitiv i negativ, mezinárodní komparativní šetření výsledků vzdělávání – např. výzkumy PISA, trendy dalšího rozvoje školské soustavy ve vazbě na proměny společnosti...)
- b) **Vysvětlete možnosti vnější a vnitřní diferenciací dětí ve škole a její opodstatnění** (objasnění podstaty diferenciací dětí ve škole a jejich historických kořenů, argumenty psychologické, pedagogické a sociální, význam vloh a schopností pro výkon dítěte ve škole, význam sociokulturních podmínek rodiny pro školní výkon...)

7.

- a) **Konkretizujte cíle výchovy a vzdělávání na 1. stupni ZŠ** (společenská podmíněnost edukačních cílů, pojetí edukačních cílů v RVP, klíčové kompetence a očekávané výstupy, funkce edukačních cílů a jejich význam pro přípravu výuky, Bloomova taxonomie vzdělávacích cílů...)
- b) **Vysvětlete, jak emoční a motivační stránka žáka ovlivňuje dosahování cílů ve škole** (Maslowova teorie hierarchického uspořádání potřeb a motivace, vztah emocí a motivace, vztah hodnotové orientace a motivace, aspirační úroveň, sebevzdělávání, příčiny nezájmu některých žáků o školu,...)

8.

- a) **V čem vidíte specifika obsahu vyučování na 1. stupni ZŠ** (vývoj pojetí obsahu vzdělání, změny v pojetí učiva, které přináší RVP, vzdělávací oblasti a průřezová témata, vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět a tvorba předmětů z této oblasti, kritéria pro výběr učiva na 1. stupni ZŠ...)
- b) **Objasněte, jak dochází k osvojování vědomostí u žáků 1. stupně ZŠ** (zásady a problémy při osvojování faktografie a při pojmovém učení, význam kognitivních a emočně volných procesů a stavů, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky při osvojování vědomostí...)

9.

- a) **Vyučovat a naučit - volba didaktických metod učitelem** (specifika procesu výuky a edukačních metod na 1. stupni ZŠ, didaktické funkce edukačních metod, metody podporující samostatné myšlení a aktivní učení žáků, prožitkové metody, metody problémové a projekty...)
- b) **Vysvětlete vztah školního prospěchu a neprospěchu** (relativita těchto pojmů, příčiny neprospěchu a jeho prevence, možnosti školy a rodiny při prevenci školního neprospěchu, možnosti opakování ročníku z prospěchových důvodů a jeho rizika...)

10.

- a) **Objasněte vztah autority a svobody ve výchově a vzdělávání v současnosti i v historickém kontextu** (vztah společnosti a výchovy u J. J. Rousseaua, jeho myšlenka svobody a přirozenosti ve výchově, jeho vliv na výchovné názory na počátku 20. století, autorita a disciplína u J. Locka, řešení vztahu autority a svobody v současné pedagogické diskusi, formální a neformální autorita...)
- b) **Charakterizujte školní třídu jako sociální skupinu** (skupinová dynamika a její význam pro pochopení skupinových procesů, vedení skupiny a utváření dobrých vztahů ve školní třídě, spolupráce a soutěživost, sociální učení, sociometrie, sociální klima...)

11.

- a) **Jak využívat na 1. stupni ZŠ organizačních forem vyučování?** (pojetí organizačních forem a jejich třídění, inovace organizačních forem na 1. stupni ZŠ a jejich význam pro reformu školy, kooperativní formy výuky...)
- b) **Uveďte možnosti rozvíjení intelektových dovedností žáků** (druhy inteligence a jejich vztah k rozvoji osobnosti žáka, myšlenkové operace a možnosti jejich rozvíjení, kompetence k učení a k řešení problémů, rozvoj tvořivosti...)

12.

- a) **Přístup učitele k mravní výchově a mravnímu rozvoji dětí na 1. stupni ZŠ** (pojetí mravní výchovy – její společenská a kulturní podmíněnost, oblasti mravní výchovy, metody a prostředky, hodnocení v mravní výchově...)
- b) **Problematika hodnotové orientace dětí mladšího školního věku** (utváření charakteru, zájmů, postojů a hodnotové orientace v multikulturní třídě, vztah temperamentu a charakteru, vztah svědomí a norem, Kohlbergova teorie morálního vývoje,...)

13.

- a) **Vysvětlete výchovnou funkci vyučování na 1. stupni ZŠ** (vliv společenských podmínek na výchovnou funkci školy, analýza výchovných oblastí a cílů na 1. stupni ZŠ v RVP, vliv osobnosti učitele na výchovu, přímé a nepřímé výchovné působení ...)
- b) **Objasněte význam sociálního klimatu na výchovnou funkci školy** (význam emocí ve vyučování, podíl učitele a jeho výchovného stylu na ovlivňování klimatu třídy, možnosti diagnostiky...)

14.

- a) **Uveďte hlavní myšlenky reformy 1. stupně ZŠ podle Národního programu rozvoje vzdělávání v ČR a RVP** (změna společenských podmínek po roce 1989 a jejich vliv na proměnu školy, změna cílů a obsahu vzdělávání, humanistické pojetí žáka, změny v pojetí práce učitele, struktura ŠVP a práce učitele s ním...)
- b) **Uveďte, jak učitel podporuje utváření senzomotorických dovedností dětí na 1. stupni ZŠ** (charakteristika senzomotorických dovedností a senzomotorického učení, faktory, které ho ovlivňují, postup učitele při rozvíjení senzomotorických dovedností žáků...)

15.

- a) **Uved'te, jak se v současnosti proměňuje učitelská profese** (trendy ve vývoji učitelské profese, učitelovy funkce a kompetence, postavení učitele ve společnosti, pracovní zátěž a zdraví učitelů, prevence syndromu vyhoření...)
- b) **Vysvětlete podstatu pedagogické komunikace** (pedagogická komunikace a její charakteristika z hlediska vzdělávacího a z hlediska výchovného, osobnostní a sociální kompetence žáků, vliv osobnosti pedagoga a jeho percepčních stereotypů a preferenčních postojů na kvalitu pedagogické komunikace...)

16.

- a) **Popište a vysvětlete hlavní principy kvalitní přípravy učitele na vyučování** (práce učitele s RVP a ŠVP, učební plán, očekávané výstupy výuky a strategie k jejich dosažení, didaktická analýza učiva, tvorba učebních otázek a úloh, struktura vyučovací hodiny, reflexe výuky učitelem...)
- b) **Formulujte hlavní zásady programu Škola podporující zdraví** (hlavní cíle a témata výchovy ke zdraví, zdravé sociální klima školy a třídy, zásady zdravého učení, duševní hygiena, biorytmy, pojem denní režim a jeho vliv na zdraví dítěte ...)

17.

- a) **V čem spatřujete význam reformního pedagogického hnutí pro současnou pedagogiku?** (hlavní myšlenky a principy reformního hnutí, typy reformních škol a jejich charakteristika, úskalí při „přenášení“ poznatků...)
- b) **Charakterizuje problematiku integrace a inkluze žáků se speciálními vzdělávacími potřebami** (kdo je žák se speciálními vzdělávacími potřebami, problematika integrace a inkluze, individuální vzdělávací program, podpůrná a vyrovnávací opatření, pedagogický přístup, spolupráce školy, rodiny, školských poradenských zařízení a pediatra, význam asistenta pedagoga...)

18)

- a) **Vysvětlete myšlenku činnostní školy v historické perspektivě** (činnostní princip v učení a ve vyučování, pracovní škola v pragmatické koncepci J. Deweye, vliv na V. Příhodu a jeho návrh školské reformy, inspirace pro současnou školu...)
- b) **Jaká je podle Vás funkce učitele při prevenci a nápravě šikany ve škole?** (podstata šikany a příčiny jejího vzniku, charakteristika oběti a agresora, stádia vývoje, strategie řešení, prevence)

19)

- a) **Uved'te specifika práce s dětmi s odlišným sociokulturním zázemím na 1. stupni ZŠ** (romská problematika, výchovně - vzdělávací práce učitele s romským žákem, integrace romského žáka, děti uprchlíků a emigrantů a pojetí jejich vzdělávání na 1. stupni, multikulturní výchova...)
- b) **Vysvětlete pojmy normalita a patologie osobnosti dítěte** (neurotický vývoj osobnosti a jeho příčiny, disharmonický vývoj osobnosti, přístup k dětem se syndromem ADD a ADHD, pedagogické působení rodiny a školy...)

20)

- a) **Navrhnete pedagogický přístup k dětem se specifickými poruchami učení na 1. stupni ZŠ** (třídění SPU a jejich diagnostika, postup učitele při podezření na SPU, výchovné, reedukační a kompenzační přístupy, hodnocení žáků, spolupráce učitele s rodiči...)
- b) **Vysvětlíte, jak probíhá učení u dětí na 1. stupni ZŠ** (zrání a učení, faktory ovlivňující učení, stadia kognitivního vývoje podle J. Piageta, druhy učení...)

Doporučená literatura:

- BERTRAND, Y. *Soudobé teorie vzdělávání*. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-216-5.
- BENDL, S. *Školní kázeň*. Praha : Portál, 2001.
- BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha : ISV 2003. ISBN 80-86642-08-9
- ČÁP, J.; MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-67-273-7.
- ČAPKOVÁ, D. *Myslitelsko-vychovatelský odkaz J. A. Komenského*. Praha : Academia, 1987.
- DRAPELA, VIKTOR, J. *Přehled teorií osobnosti*. 2. vyd., Praha : Portál, 2005, ISBN 80-7178-766-3.
- FISHER, R.: *Učíme děti myslet a učit se*. 2. vyd., Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-966-6.
- FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. 2. vyd., Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-626-8.
- GRECMANOVÁ, H.; URBANOVSKÁ, E.; NOVOTNÝ, P. *Podporujeme aktivní myšlení a samostatné učení žáků*. Olomouc : Nakladatelství HANEX, 2000. ISBN 80-85783-28-2.
- KASPER, T.; KASPEROVÁ, D. *Dějiny pedagogiky*. Praha : Grada, 2008.
- HAVLÍNOVÁ, M. (ed.) *Program podpory zdraví ve škole*. 2. vyd., Praha : Portál, 2006. ISBN 80-7367-059-3.
- HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0.
- HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1168-3
- KALHOUS, Z.; OBST, O. aj. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.
- KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení a vyučování : Teoretické a praktické problémy*. Praha : Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0192-3
- KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*: Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3
- KOLLÁRIKOVÁ, Z.; PUPALA, B. (eds.) *Předškolní a primární pedagogika. Předškolní a elementární pedagogika*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-585-7.
- KOVALIKOVÁ, S. *Integrovaná tematická výuka*. Kroměříž : Spirála, 1994. ISBN 80-901873-0-7.
- KYRIACOU, Ch. *Klíčové dovednosti učitele*. 2. vyd., Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-965-8.
- MAŇÁK, J. *Nárys didaktiky*. Brno : Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1124-6.
- MAREŠ, J. *Styly učení žáků a studentů*. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-246-7.
- MAREŠ, J.; SLAVÍK, J.; SVATOŠ, T. aj. *Učitelovo pojetí výuky*. Brno : Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1444-X.
- PAŘÍZEK, V. *Jak naučit žáky myslet*. Praha : PedF UK, 2000. ISBN 80-7290-006-4.

- PASCH, M. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. 2. vyd., Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7367-054-2.
- PRAŠKO, J. aj. *Poruchy osobnosti*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-737-X.
- PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. 2. vyd. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7367-047-X
- PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha : Portál, 2004. ISBN 807178-885-6
- ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno : Paido, 1998. ISBN 80-85931-48-6
- SILBERMAN, M. *101 metod pro aktivní výcvik a vyučování. : Osvědčené způsoby efektivního vyučování*. Praha : Portál, 1997. ISBN 80-7178-124-X.
- SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha : ISV nakladatelství, 1999. ISBN 80-85866-33-1.
- SPILKOVÁ, V. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7178-942-9.
- SVOBODA, M.; KREJČÍŘOVÁ, D.; VÁGNEROVÁ, M. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-545-8.
- TRAIN, A. *Specifické poruchy chování a pozornosti*. Praha : Portál, 1997. ISBN 80-7178-131-2
- VÁGNEROVÁ, M. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Praha : Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0181-8.
- VÁGNEROVÁ, M. *Komplexní problematika školního neúspěchu*. Skripta, Liberec : TUL, 2001.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4
- VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7178-998-4.

- **Časopisy a periodika:** Psychologie dnes, Psychologie a patopsychologie postiženého dítěte, Děti a my, Speciální pedagogika, Pedagogická orientace, Pedagogika, Učiteléské listy, Učiteléské noviny
- **Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání**

<p>Výše doporučená literatura je pouze literaturou základní a souhrnnou. Ke zkoušce přineste prosím seznam prostudovaných odborných publikací k jednotlivým okruhům (viz monografie doporučené vyučujícími v průběhu studia).</p>
--